

Vrátiť sa do rokov svojho detstva, oprášiť spomienky alebo premýšľať o nikdy nesplnených snoch. Túto schopnosť si uvedomujeme väčšinou až na sklonku života. V nasledujúcich riadkoch bude cez pamäť svojej mamy spomínať pani Bela Bertová z rodiny prievidzského kníhtlačiaru Ferdinanda Kohna.

Ružové spomienky

Ked som prednedávnom súhlasila, že napíšem o živote mojej mamy Alice (Katke), rodenej Kohnovej a jej vrstovníkoch v predvojnovnej, stredoslovenskej Prievidzi netušila som, že to bude také ťažké. Áno, mama spomínala na svoju mladosť, na rodinu, na kamarátky, na školu i na lásky. No spomienky vybledli nielen účinkom desaťročí, ale aj faktom, že to boli viac mamine emócie ako spomienky, ktorým dovolila kedy-tedy preniknúť na povrch a vymaniť sa z područia kontroly a racionality.

Priznám sa, že hoci každoročne cestujem okolo Prievidze na východné Slovensko, nikdy som v Prievidzi nebola. Moju poctu mame a mestu, kde sa narodila, vzdávam len tichým príkazom – „*A teraz pomaly*“. Manžel spomalí a ja sa láskam s horizontom. Najprv hľadám bojnícky zámok, ktorý sa týči v kopcoch naľavo. Tam niekde sa prechádzala moja mama s kamarátkami a snívala o peknom živote, ktorý ju ešte len čakal. Potom sklzne môj zrak doprava, kde v spleti panelákov pátram po veži kostola. Kde asi stála židovská škola a synagóga? A ešte piaristický kostol a kde dedova tlačiareň? Tuším, že veľa z toho bolo na námestí. To predsa hovorí samo za seba o obyvateľoch Prievidze na prelome a v prvej tretine 20. storočia. V mestečku, kde prežívala nádherné ružové detstvo.

Píšem ružové, lebo s takou láskou hovorila o Prievidzi, že pri každej spomienke na mladosť akoby znovu rozkvitla. Nebolo to často, lebo každá prerozprávaná epizóda skončila odmlkou a potom s tichým povzdychom nasledovalo – „*už nežije*“. Zahynul tam alebo tam. A tak tie spomienky boli len tichým stonom, ktorý dostal občas obrys slova „apuka“ a „mamuka“ – jej chorých rodičov, ktorí dreli v tlačiarňi Pátria, aby mali na lekára, pána doktora Neumanna. Mal s nimi čo robiť. Babka bola chorľavá, dedo mal angínu pectoris a teta Leonka – najstaršia mamina sestra, ktorá prevzala starostlivosť o svoju najmladšiu sestru Katku, tiež nebola zdravá. Trpela

mitrálnou chybou, dôsledkom ktorej asi v roku 1934 aj zomrela. Ďalšia sestra Štefí sa neskôr vydala do Rimavskej Soboty. A Aranka do Čiech. Boli štyri sestry a mali ešte brata Fríca. Toho moja mama mala veľmi rada pre jeho zdravý náboj a pri spomienke na neho sa jej mimika nakrátko zmenila. Vždy sa málíčko pousmiala, keď rozprávala o tom, ako prekabátil gardistov a neskôr Nemcov obyčajným figľom – „*Viete vy, kto som ja?! Fríco Kohn z Prievidze!*“ Na počudovanie, táto veta mu zachránila život a vojnu prežil.

Až na tetu Aranku som nikoho z rodiny Kohnovcov nepoznala. Zahynuli vo vojne rovnako ako Samko-báči, ktorému sa stala osudnou vápenka. S jeho manželkou a synom sa stali obeťami vojnového režimu Slovenského štátu a jeho perzekúcií tesne pred koncom vojny. Rodina Kellermannovcov mala obchod s textilom hneď vedľa našej tlačiarne. Samko-báči bol bratom mojej babky a pretože starí rodičia neboli zdraví, celý život im obetavo pomáhal s výchovou detí. Ak sa piekli koláče, vždy dupľovane, aby bolo aj pre Kohnovcov. To si brala na starosť jeho manželka Malvínka.

Sedeli sme za stolom, mama rozprávala a vyšívala alebo háčkovala. A robila to tak dokonale, že neraz jej ponúkali, aby túto svoju schopnosť odovzdala študentom umeleckopriemyselnej školy. Ukazovala mi, ako pripája čipku tak, aby jej ručné nastavenie na najjemnejšie plátno nerušilo jemnosť celého výrobku. Nikdy nezabudnem, ako som sa s ňou hádala o farby a odtiene, ktoré sa predsa k sebe nemôžu hodiť. A na môj údiv hotový výrobok ladil. Pekne, nenásilne, tak ako príroda, v ktorej sa kvety tiež nepýtajú, či môžu rozkvitnúť práve tu, či tam, aby nebudaj neurazili oko pozorovateľa nevkusným výhľadom. „*Mami, kde si sa to naučila, takú nádheru?*“ „*Chodila som k mníškam. Tam som sa učila šiť bielizeň aj posteľné prestieradlá.*“

Od Janka Grossa, bývalého zamestnanca Pátrie sme sa dozvedeli, že židovský cintorín už neexistuje, ale názov už nejestvujúcej tlačiarne môjho deda „Pátia“ ožil v logu novej fabriky. Tá v našich srdciach nevedomky stelesňovala pamätník na môjho pokrokového deda, na šikovné výšivkárky. Na deti, ktoré vychádzajúc z božích stánkov alebo zo školy pokrikujú na seba, aby sa vzápätí spolu hrali a vôbec nerozmýšľali o ich pôvode a o tom, kto má aké právo žiť svoj šťastný život na jednom námestí, v jednom mestečku, v jednej malebnej krajine v strede kultúrnej Európy.

Bela Bertová, rodená Knöpfelmacherová (1946)